

TEMNÁ KAPITOLA EURÓPSKEJ KULTÚRY (recenzia)

ANTON BALÁŽ

RODAN, Martin: *Naša neznáma európska kultúra*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2020. 320 s.

Martin Rodan (1947), poslucháč Filozofickej fakulty UK v Bratislave (študoval klasickú filológiu a francúzštinu), po auguste 1968 emigroval do Izraela, kde pokračoval v štúdiu francúzštiny a klasických jazykov na Hebrejskej univerzite v Jeruzaleme. Vo francúzskom Clermont-Ferrand obhájil doktorskú prácu na tému *Camus a starovek*. Ku Camusovi sa pravidelne vracal aj počas viac ako tridsaťročného pedagogického pôsobenia na Hebrejskej univerzite a dnes patrí k uznávaným svetovým odborníkom na jeho dielo. Viac ako tridsaťročné pedagogické pôsobenie na univerzitnej katedre francúzskej literatúry sa mu stalo podnetom k rozsiahlemu zamysleniu sa nad často nezbadanými či nedocenenými hodnotami európskej kultúry. V knižnej podobe vyšlo pod názvom *Notre culture européenne, cette inconnue* v roku 2009 vo švajčiarskom vydavateľstve Peter Lang, v roku 2017 v hebrejčine v Izraeli a na vydanie je pripravený jej nemecký preklad. A v preklade Mariany Pauliny-Danielisovej, spolužiačky ešte z jeho vysokoškolských rokov v Bratislave, vyšla v roku 2020 kniha aj v slovenčine. Je to dielo, k akému sa oplatí aj po dvoch rokoch vrátiť.

Autor sa rozhodol predstaviť hodnoty európskej kultúry aj s pomocou encyklopédie Clary, počítača Golema, chladničky Frigo a premietача Diapa. Vzniklo tak originálne koncipované dielo, plné obrazných prirovnaní a povestného francúzskeho espritu, zároveň prekladateľsky náročné: bolo treba nájsť súčasné slovenské preklady úryvkov a citátov z diel Homéra, Platóna, autorov klasických gréckych tragédií, starozákonných i novozákonných biblických textov, stredovekých, renesančných i moderných autorov, desiatok, ba stoviek diel básnikov, románopisčov, filozofov, ktorými autor približuje bohatstvo a trvalé, stále podnetne pôsobiace hodnoty európskej kultúry. Autor medzi ne zahrnul putovanie po homérskej, mojžišskej, kresťanskej, renesančnej kultúre a jej kľúčových postavách, do ktorých zahrnul aj Barucha Spinozu a menej známeho nemeckého filozofa Constantina Brunnera.

Pre ťažiskové tematické zameranie *Stredoeurópskych pohľadov* som sa rozhodol osobitne priblížiť kapitolu *Storočie genocíd*. Martin Rodan ju uvádza citátom francúzskeho filozofa (a svojho pedagóga na Hebrejskej univerzite) Michaela Baraza: „Keby bolo učenie o evolúcii pravdivé, 20. storočie by nemohlo byť storočím veľkých genocíd.“ Ich zrod vidí už v Darwinovej evolučnej teórii, ktorá podľa iného francúzskeho filozofa M. Dentona „nie je nič viac ani nič menej ako veľký kozmologický mýtus 20. storočia“, no táto teória „vedeckým spôsobom vysvetlila oprávnenú nadradenosť vyvolených kapitálových dravcov a zároveň zrodila ľudí, ktorých viera v evolúciu priviedla až k revolučnému násiliu: Hitler aj Stalin svoje zločiny vždy ospravedlňovali darwinizmom“ (261).

Inak v knihe vyznieva aj pohľad na zakladateľov vedeckého socializmu. Cituje známy Marxov výrok o tom, že všetci filozofi pred ním svet len vysvetľovali, no nemali odvahu, aby ho zmenili. Marx mal odvahu ho aj zmeniť. Na autorovu otázku, či Marx svet zmenil, jeden z jeho partnerov v dialógu o európskej kultúre, počítač Golem, odpovedá: „Ak neologizmy ako spravodlivá vojna, nepriateľ ľudu, kulak, kolchoz, gulag, kontrarevolúcia, boj tried, aparátčik, červený Kmér, severokórejský raj a iné vyjadrujú zmenu, tak áno, Marx zmenil svet. Ak sloboda, majetok a osobná zodpovednosť skončia v rukách anonymných byrokratických aparátov a to znamená pokrok, tak áno, priniesol ho. Ak ‚vedecké‘ naratívy živia nenávisť a to znamená pokrok, tak áno, živil ju...“ (271).

S Karolom Marxom sa Martin Rodan v knihe vyrovnáva aj v osobnej rovine, keď cituje z jeho Židovskej otázky: „Nehľadajme tajomstvo Žida v jeho náboženstve, ale hľadajme tajomstvo náboženstva v reálnom Židovi... Akému svetskému kultu sa Žid klania? Obchodu. Kto je jeho svetský Boh? Peniaze“ (269). Golemovmu porovnaniu Marxovej Židovskej otázky a Hitlerovmu *Mein Kampf* sa autor naoko bráni, ale zároveň sem vkladá príbeh svojej matky a jej skúsenosť s holokaustom. „Aj moja mama predtým raz či dvakrát spomenula tie časy. Počas druhej svetovej vojny pracovala viac ako tri roky v zapadnutom poľskom mestečku Osvienčim – jeho nemecký názov som už takmer zabudol: keď mi napadá, napadá aj moju dušu. Továrenské komíny naplňali horizont dymom a všadeprítomnými sadzami. Neopýtal som sa, čo tie fabriky vyrábali, museli byť však neskutočne výnosné. Mama rozprávala, že na zvýšenie produkcie lekári na nej a na ďalších dievčatách robili pokusy, ktorými chceli odstrániť ich schopnosť reprodukcie. V jej prípade bol pokus neúspešný a vďaka neúspechu vedy som sa mohol narodiť. Bol som na mamu hrdý: dala si na rameno vytetovať číslo ako nejaký pankáč...“ (268).

Doplním Martina Rodana, že osvienčimské číslo jeho matky, ktorá prišla do Osvienčimu aj so svojou sestrou v prvom dievčenskom transporte z Popradu, bolo 4447. V tom transporte bolo 1000 slovenských židoviek a len jedenásť z nich prežilo. Príbeh prežitia jeho matky ma inšpiroval k napísaniu románu *Krajina zabudnutia*. Práve v čase, keď som jeho vydanie prezentoval v Izraeli, ma Martin „zasväcoval“ do príbehu *Našej neznámej európskej kultúry*. Aj preto je mi toto dielo osobitne blízke a slovenský čitateľ v ňom nájde originálne, žánrovo a tematicky objavné dielo.

KONTAKT

Anton Baláž
anton.balaz@centrum.sk